

Vogels vangen in Soedan

Jan Veen

De afgelopen twee jaar is er veel commotie geweest rond de vogelgriep. Daarbij is veelvuldig gewezen naar wilde vogels als mogelijke verspreiders van deze ziekte. Dit heeft ondermeer geleid tot verscheidene onderzoekprojecten. Zo heeft de Food and Agriculture Organization (FAO) van de Verenigde Naties een groot project gelanceerd waarbij in verschillende landen in Europa, Azië en Afrika wilde vogels worden gevangen om die te testen op de aanwezigheid van griepvirussen. Een deel van deze "sampling missions" wordt onder de verantwoordelijkheid van Wetlands International (Wageningen) uitgevoerd.

Op verzoek van Wetlands International heb ik samen met Niels Gilissen in februari 2006 een eerste bezoek gebracht aan Soedan met de bedoeling om in het vogelrijke wetland Um Gar (moerasgebied langs de Nijl) watervogels te bemonsteren op griepvirussen. In de praktijk betekent dit vogels vangen, of door jagers geschoten vogels bemachtigen, waarna je van elke vogel met een wattenstaafje een klein monster neemt van het slijmvlies van de cloaca en de keelholte.

Ons eerste bezoek werd een grote mislukking. Ondanks het feit dat we alles zo officieel mogelijk geregeld hadden, kregen we geen toestemming om in het land te reizen en te werken. Na twee weken moesten we onverrichterzake terugkeren. Wel hadden we enkele indrukwekkende excursies langs de Nijl kunnen maken. Vrijwel midden in de hoofdstad Khartoum waren we getuige van avondtrek van vele duizenden witvleugelsterns en werden we getraceerd op een bonte verzameling van West Palearctische trekvogels en lokale Afrikaanse soorten.

In 2007 mochten we het nogmaals proberen. Ditmaal was ook Hanneke Dallmeijer van de partij. Ondanks alle vrome beloftes dreigde het ook dit keer weer mis te gaan als gevolg van de weigering om ons een reisvergunning te geven. We hadden ons hier echter enigszins op voorbereid en zijn al gauw gestart met het verkennen van mogelijke vangplaatsen in de omgeving van Khartoum, die zich binnen de zone met controleposten bevinden. Dit leidde ertoe dat we zonder vergunning zijn afgereisd naar een prachtig eiland in de Nijl, waar we samen met een tiental Soedanese collega's, biologen en

veterinair, een week gekampeerd hebben. Al gauw bleek dat het eiland een goede keus was, want op de strandjes en kleine slikveldjes fourageerden verscheidene trekvogelsoorten, die voor ons onderzoek interessant waren, zoals Kemphaan, Kleine- en Temminck's strandloper, Bontbekplevier en Witvleugelstern. Ook ontdekten we al spoedig dat sommige slikjes door de vogels gebruikt werden als slaappleaats. Daar lag onze kans!

Vanaf de eerste dag hebben we onze mistnetten opgezet en geprobeerd om vogels te vangen. Bij daglicht leverde dat weinig op en ook het grootste deel van de nacht werden de vangsten gehinderd door het rijkelijk aanwezige maanlicht. Ook bleek dat de vogels geen vaste slaappleaatsen hadden en dat er geen voorspelbare vliegpatronen waren zoals we die onder invloed van getijbewegingen uit de Waddenzee kennen. De maan kwam echter steeds later op, waardoor de mogelijkheden in het begin van de nacht geleidelijk toenamen. Verder hebben we de netten enkele malen verplaatst en geprobeerd om de vogels met enige tact naar de gewenste slaappleaats te jagen. Dat resulteerde in geleidelijk toenemende vangsten, van enkele vogels in het begin, tot zo'n 50 individuen aan het eind van de periode. Een overzicht van alle gevangen vogels wordt gegeven in tabel 1. Vangsten van zo'n vijftigtal vogels waren ook ongeveer het maximum dat we konden verwerken, omdat alle dieren gemeten, gewogen, geringd en "gesampled" moesten worden. Daarbij was het tevens belangrijk om onze Soedanese collega's te trainen. Omdat die nog nooit een levende wilde vogel in de hand hadden gehad, kostte het verwerken van een vijftigtal vogels vele uren.

Overdag hadden we volop tijd om op "ons" eiland rond te kijken. De hogere delen bestonden uit akkertjes waar de inwoners uit een naburig dorp hun gewassen verbouwden. Her en der stonden verspreide bomen en was er struweel. Het eiland was omzoomd door een strand van enkele tot meer dan 100 meter breed. Het meest indrukwekkend waren de trekvogels die we langs de Nijl in noordelijke richting zagen trekken: duizenden ooievaars, groepjes lepelaars, steltlopers en af en toe eenden. Boeiend waren ook de vele doortrekkende zangvogels en de grote variatie aan lokale soorten. Absolute toppers vormden de krokodilwachters die dagelijks voor onze tent langs het strand scharrelden. In totaal noteerden we 51 soorten (tabel 2).

Na ons vertrek van het eiland hebben we nog een dag besteed aan het vangen van huismussen op enkele kippenhouderijen bij Khartoum waar zich een half jaar eerder een uitbraak van vogelgriep had voorgedaan. Mede dankzij het nieuwe beleid dat het Vogeltrekstation voert, hebben we ook deze vogels kunnen ringen. Uit het oogpunt van trekbewegingen kunnen ze als oninteressant beschouwd worden, maar in verband met de mogelijke overdracht van vogelgriep kan het van belang zijn om ook in deze situatie individueel herkenbare vogels te hebben.

Helaas zijn de resultaten van de analyses van onze monsters nog niet bekend, zodat op dit moment nog niets gezegd kan worden over het voorkomen van griepvirussen bij de door ons gevangen vogels. Het lijkt echter aannemelijk dat de resultaten met betrekking tot het H5N1 virus negatief zullen zijn, omdat dit virus tot op heden alleen bij dood gevonden wilde vogels in uitbraakgebieden is vastgesteld. Vooral nog lijkt het erop dat dit virus bij vitale wilde vogels niet of nauwelijks voorkomt.

Jan Veen

Tabel 1

Lijst van alle vogels die bemonsterd werden op het voorkomen van vogelgriepvirussen (niet alle vogels werden geringd)

English name	Scientific name	Total
Spur-winged Plover	Vanellus spinosus	3
Little Stint	Calidris minuta	12
Temminck's Stint	Calidris temminckii	2
Ruff	Philomachus pugnax	157
White-winged Black tern	Chlidonias leucopterus	49
Pied Kingfisher	Ceryle rudis	1
Common Bulbul	Pycnonotus barbatus	1
House Sparrow	Passer domesticus	41
Total		266

Op het Vinkentouw nr. 111 november 2007–

Tabel 2

Lijst van alle tijdens onze reis waargenomen vogels (periode 28/2 – 4/3 2007)

English name	Scientific name	number	English name	Scientific name	number
Little Grebe	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	7	Little Stint	<i>Calidris minuta</i>	550
Long-tailed Cormorant	<i>Phalacrocorax africanus</i>	43	Temminck's Stint	<i>Calidris temminckii</i>	2
Greater Cormorant	<i>Phalacrocorax c.sinensis</i>	23	Lesser Black-backed Gull	<i>Larus fuscus</i>	4
Grey Heron	<i>Ardea cinerea</i>	39	Common Black-headed Gull	<i>Larus ridibundus</i>	200
Great White Egret	<i>Egretta alba</i>	1	African Skimmer	<i>Rynchops flavirostris</i>	2
Little Egret	<i>Egretta garzetta</i>	18	Gull-billed Tern	<i>Sterna nilotica</i>	40
Cattle Egret	<i>Bubulcus ibis</i>	10	Caspian Tern	<i>Sterna caspia</i>	1
Squacco Heron	<i>Ardeola ralloides</i>	3	Little Tern	<i>Sterna albifrons</i>	5
Greater Flamingo	<i>Phoenicopterus ruber</i>	450	Whiskered Tern	<i>Chlidonias hybrida</i>	45
Eurasian Spoonbill	<i>Platalea leucorodia</i>	100	White-winged Tern	<i>Chlidonias leucopterus</i>	500
African Sacred Ibis	<i>Threskiornis aethiopicus</i>	15	Chestnut-bellied Sandgrouse	<i>Pterocles exustus</i>	30
African Openbill	<i>Anastomus lamelligerus</i>	21	Red-eyed Dove	<i>Streptopelia semitorquata</i>	40
Black Stork	<i>Ciconia nigra</i>	3	African Mourning Dove	<i>Streptopelia decipiens</i>	6
White Stork	<i>Ciconia ciconia</i>	15500	Laughing Dove	<i>Streptopelia senegalensis</i>	10
White-faced Duck	<i>Dendrocygna viduata</i>	30	Namaqua Dove	<i>Oena capensis</i>	5
Egyptian Goose	<i>Alopochen aegyptiaca</i>	2	Senegal Coucal	<i>Centropus senegalensis</i>	1
dabbling ducks		500	African Palm Swift	<i>Cypselurus parvus</i>	15
Northern Shoveler	<i>Anas clypeata</i>	80	Common Swift	<i>Apus apus</i>	5
Northern Pintail	<i>Anas acuta</i>	500	Eurasian Hoopoe	<i>Upupa Epops</i>	2
Garganey	<i>Anas querquedula</i>	15	Pied Kingfisher	<i>Ceryle rudis</i>	2
Hottentot Teal	<i>Anas hottentota</i>	3	Northern Carmine Bee-eater	<i>Merops nubicus</i>	2
Black-shouldered Kite	<i>Elanus caeruleus</i>	1	Little Bee-eater	<i>Merops pusillus</i>	6
Scissor-tailed Kite	<i>Chelictinia riocourii</i>	2	Little Green Bee-eater	<i>Merops orientalis</i>	1
Black Kite	<i>Milvus migrans</i>	65	Crested Lark	<i>Galerida cristata</i>	25
Eurasian Marsh Harrier	<i>Circus aeruginosus</i>	3	Chestnut-backed Sparrowlark	<i>Eremopteris leucotis</i>	2
Montagu's Harrier	<i>Circus pygargus</i>	1	Brown-throated Martin	<i>Riparia paludicola</i>	20
Eurasian Sparrowhawk	<i>Accipiter nisus</i>	1	Ethiopian Swallow	<i>Hirundo aethiopica</i>	25
Long-legged Buzzard	<i>Buteo rufinus</i>	3	Red-rumped Swallow	<i>Hirundo daurica</i>	5
Common Kestrel	<i>Falco tinnunculus</i>	1	Barn Swallow	<i>Hirundo rustica</i>	1
Common Moorhen	<i>Gallinula chloropus</i>	16	White Wagtail	<i>Motacilla alba</i>	23
Red-knobbed Coot	<i>Fulica cristata</i>	37	Yellow Wagtail	<i>Motacilla flava (feildegg)</i>	25
Demoiselle Crane	<i>Anthropoides virgo</i>	35	Red-throated Pipit	<i>Anthus cervinus</i>	50
Senegal Thick-knee	<i>Burhinus senegalensis</i>	2	Common Bulbul	<i>Pycnonotus barbatus</i>	5
Collared pratincole	<i>Glareola pratincola</i>	22	Bluethroat	<i>Luscinia svecica</i>	2
Egyptian Plover	<i>Pluvianus aegyptius</i>	14	Rufous-tailed Scrub Robin	<i>Cercotrichas galactotes</i>	2
Kittlitz's Plover	<i>Charadrius pecuarius</i>	45	Black Scrub Robin	<i>Cercotrichas podobe</i>	1
Kentish Plover	<i>Charadrius alexandrinus</i>	5	Isabelline Wheatear	<i>Oenanthe isabellina</i>	1
Common Ringed Plover	<i>Charadrius hiaticula</i>	24	Desert Wheatear	<i>Oenanthe deserti</i>	2
Little Ringed Plover	<i>Charadrius dubius</i>	22	Olivaceous Warbler	<i>Acrocephalus pallidus</i>	2

·Op het Vinkentouw nr. 111 november 2007–

Vervolg Tabel 2

English name	Scientific name	number	English name	Scientific name	number
White-tailed Lapwing	<i>Vanellus leucurus</i>	1	Sedge warbler	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	1
Spur-winged Lapwing	<i>Vanellus spinosus</i>	299	Lesser Whitethroat	<i>Sylvia curruca</i>	2
Black-winged Stilt	<i>Himantopus himantopus</i>	188	Zitting Cisticola	<i>Cisticola juncidis</i>	2
Pied Avocet	<i>Recurvirostra avosetta</i>	5	Tawny-flanked Prinia	<i>Prinia subflava</i>	10
Black-tailed Godwit	<i>Limosa limosa</i>	253	Isabelline Shrike	<i>Lanius isabellinus</i>	1
Common Redshank	<i>Tringa totanus</i>	1	Beautiful Sunbird	<i>Cinnyris pulchellus</i>	5
Marsh Sandpiper	<i>Tringa stagnatilis</i>	20	House Sparrow	<i>Passer domesticus</i>	150
Common Greenshank	<i>Tringa nebularia</i>	3	Sudan Golden Sparrow	<i>Passer luteus</i>	55
Ruff	<i>Philomachus pugnax</i>	1099	Village Weaver	<i>Ploceus cucullatus</i>	75
Green Sandpiper	<i>Tringa ochropus</i>	22	Red-billed Firefinch	<i>Lagonosticta senegala</i>	10
Wood Sandpiper	<i>Tringa glareola</i>	43	African Silverbill	<i>Euodice cantans</i>	12
Common Sandpiper	<i>Actitis hypoleucos</i>	8			

